

Nr 13.

Ankom till Riksdagens kansli den 14 februari 1911 kl. 1 e. m.

Utlåtande, i anledning af Kungl. Maj:ts proposition angående försäljning af egendomen nr 2 i kvarteret Pärönträdet i Ulrika Eleonora församling i Stockholm m. m.

(1:a Afd.)

Uti en till Riksdagen den 27 januari innevarande år aflåten, till statsutskottet för förberedande behandling remitterad proposition (nr 33) har Kungl. Maj:t under åberopande af bilagdt utdrag af statsrådsprotokollet öfver finansärenden för samma dag föreslagit Riksdagen

dels medgifva, att den för hofhållningens räkning disponerade tomten nr 2 i kvarteret Pärönträdet i Ulrika Eleonora församling i Stockholm med å tomten varande byggnader må, i den ordning Kungl. Maj:t pröfvar skäligt bestämma, för kronans räkning försäljas samt att af de medel, som beräknas inflyta vid försäljningen af nämnda egendom, må utgå

till inrättande af ny tvättinrättning för hofhållningens räkning, i hufvudsaklig öfverensstämmelse med hvad riksmarskalksämberbetet därutinnan föreslagit, genom påbyggnad å det å tomten nr 4 i kvarteret Neptunus mindre i Nikolai församling i Stockholm belägna s. k. Oxenstiernska huset högst 137,000 kronor äfvensom

till beredande af hyresersättning åt de i nämnda hus nu boende personer tillhörande slottsbetjäningen för den tid de på grund af till-

Bihang till Riksd. prot. 1911. 4 Saml. 1 Afd. 12 Häft. (Nr 13.) 1

byggnaden af detsamma äro förhindrade att disponera för dem afsedda lägenheter i samma hus högst 6,000 kronor,

eller således, för berörda ändamål, tillhopa högst 143,000 kronor;

dels medgifva, att medel för nyssnämnda ändamål må, i den mån sådant kan blifva nödigt, redan under innevarande år efter Kungl. Maj:ts beprövande af tillgängliga medel förskjutas;

dels ock besluta, att i den mån utgifterna för omförmälda ändamål understiga de därför beräknade kostnaderna, öfverskottet skall bevaras statsverket samt

att, sedan af de medel, som inflyta genom försäljning af förenämnda fastighet nr 2 kvarteret Pärönträdet, för ifrågavarande ändamål disponerats högst 143,000 kronor, den eventuella återstoden skall öfverföras till fonden för anordnande af lokaler för statens ämbetsverk i hufvudstaden.

Departementschefen har till berörda statsrådsprotokoll i ämnet anfört följande:

»I den till innevarande års Riksdag aflåtna propositionen angående statsverkets tillstånd och behof har Eders Kungl. Maj:t föreslagit Riksdagen att till införande i Stockholms slott af centraluppvärmning och i sammanhang därmed förbättrade ventilationsanordningar, i hufvudsaklig öfverensstämmelse med hvad riksmarskalksämberet och öfverintendentsämberet föreslagit, till visst belopp bevilja anslag å extra stat under första hufvudtiteln.

Då jag inför Eders Kungl. Maj:t anmälde denna angelägenhet, meddelade jag, att riksmarskalksämberet jämväl framställt förslag till inrättande af en ny tvättinrättning för hofförvaltningens räkning och att dessa båda frågor stode i visst samband med hvarandra.

Att jag icke trots denna omständighet företog dessa båda ärenden till behandling i ett sammanhang, berodde därpå, att jag icke ansåg, att de för tvättinrättningens inrättande erforderliga medlen borde anvisas såsom anslag på riksstaten utan anskaffas i annan ordning.

Jag anhåller nu att i underdånighet få anmäla frågan om anordnande af ifrågavarande tvättinrättning.

I en den 1 december 1910 till chefen för finansdepartementet aflåten skrifvelse har riksmarskalksämberet föreslagit, *dels* att till uppförande af en tvättinrättning för hofhållningens räkning genom påbyggnad på huset nr 4 i kvarteret Neptunus mindre i härvarande

Nikolai församling med adressnummer 1 och 1 A vid Prästgatan (det s. k. Oxenstiernska huset), i enlighet med af ämbetet förordadt förslag, måtte beviljas ett anslag af 137,000 kronor, eventuellt 144,000 kronor, beroende på om tvättinrättningen kunde komma att utföras med eller utan kombination med värmeledning inom slottet, *dels* att ett belopp af högst 6,000 kronor måtte beviljas till hyresersättning under byggnadstiden åt för närvarande i Oxenstiernska huset boende löntagare tillhörande slottsbetjäningen, *dels* slutligen att tomten nr 2 i kvarteret Pärönträdet inom härvarande Ulrika Eleonora församling, å hvilken tomt hofförvaltningens tvättinrättning nu vore belägen, sedan ny tvättinrättning blifvit uppförd, måtte återställas till statsverkets disposition.

Härvid har ämbetet till en början erinrat, hurusom behovet att ersätta hofhållningens nuvarande på tomten nr 2 i kvarteret Pärönträdet i Ulrika Eleonora församling i Stockholm inrymda tvättinrättning, den s. k. Fatburen å Kungsholmen, med en ny sådan inrättning blifvit i allt högre grad kännbart, samt att beträffande den plats, dit en ny tvättinrättning lämpligen kunde förläggas, uppmärksamheten särskildt fästats vid det till hofhållningens disposition upplåtna s. k. Oxenstiernska huset. För vinnande af utredning i hithörande frågor hade riksmarskalksämberet den 3 mars 1909 uppdragit åt ståthållarämbetet på Stockholms slott att taga under ompröfning och undersöka möjligheten af förläggandet af en tvättinrättning för hofvens och slottsstaternas behof till sistnämnda lägenhet samt att i samband därmed verkställa utredning rörande beskaffenheten af den s. k. Fatburen samt storleken och försäljningsvärdet af den därtill hörande tomten.

Till fullgörande af detta uppdrag har ståthållarämbetet — meddelar riksmarskalksämberet vidare — numera i skrifvelse den 12 oktober 1910 afgifvit utlåtande i ärendet och därvid öfverlämnat, bland andra handlingar, ett af arkitekten E. Josephson och ingenjören H. Theorell uppgjort förslag till ny tvättinrättning genom påbyggnad på Oxenstiernska huset, hvilka samtliga handlingar bifogats riksmarskalksämberets skrifvelse.

I sin berörda skrifvelse har ståthållarämbetet till en början om den s. k. Fatburen och till densamma hörande tomt lämnat, bland annat, följande meddelanden.

Den under ståthållarämbetets på Stockholms slott närmaste tillsyn och vård ställda, å tomten nr 2 i kvarteret Pärönträdet i härvarande Ulrika Eleonora församling belägna egendom, hvilken, vanligen benämnd Fatburen å Kungsholmen, inrymmer tvättinrättning

för kungl. hofhållningen, blef, jämlikt köpekontrakt den 23 februari 1866 och samma år utfärdade, hos kungl. kammarkollegium förvarade köpebref och fastebref, genom ståthållarämbetet, på uppdrag af riksmarskalksämberet, för en af Rikets ständer näst föregående året med anledning af nådig proposition beviljad summa af 45,000 rdr rmt för kronans räkning, till disposition af hofhållningen, förvärfvad.

Af skäl, hvarpå nu icke kan vara behöfligt att ingå, blef den nyförvärfvade egendomen först år 1873 satt i skick att kunna för afsedt ändamål tagas i anspråk. Nödiga inrednings- och nybyggnads- m. fl. arbeten utfördes på bekostnad af ordinarie slottsbyggnadsmedlen, af hvilka för ändamålet utgick ett belopp af något öfver 29,000 kronor.

Enligt det förut åberopade fastebrefvet och en designation af den 17 december 1864, höll ifrågavarande egendoms tomt på västra sidan mot den från Handtverkargatan mot Mälaren ledande Fabriksgatan 317 fot, på norra sidan mot tomten nr 1 i kvarteret Pärönträdet (numera jämte nr 4 benämnd nr 9 i kvarteret Körbärsträdet) 173 fot, på östra sidan mot tomten nr 5 i samma kvarter 356 fot samt på södra sidan mot Mälaren 42 fot, 5 dec.tum, eller i areal 35,018 kvadratfot (3,086,8 kv.meter) fri grund. Af denna areal hafva sedan gammalt 3,400 kv.fot jämte mindre delar af de nämnda tomterna nr 1 och 5 varit utlagda till en omkring 20 fot bred, af staden underhållen kör- och gångväg från den kvarteret Pärönträdet i öster begränsande Pilgatan till Fabriksgatan, hvilken väg begagnas för tomten nr 2 äfvensom för de i dennas närhet på andra sidan om Fabriksgatan liggande tomterna nr 4 och 5 i kvarteret Körbärsträdet, enär nämligen denna senare gata i sträckningen mellan Handtverkargatan och sagda egendomar på grund af sin starka lutning icke är trafikabel för åkdon. Uti åberopade nådiga proposition om inköp af tomten nr 2 i kvarteret Pärönträdet omnämndes, att säljaren gjort förbehåll angående bibehållande, till fördel jämväl för tillgränsande grannar, af denna väg och blef ett sådant förbehåll äfven i köpebrefvet intaget. Sedermera kom samma väg åter på tal i sammanhang med en på 1890-talet genomförd tomtreglering, medförande, bland annat, igenläggning af norra delen af Fabriksgatan, men i följd häraf äfven afstängning för kronans tomt och tomterna nr 4 och 5 i kvarteret Körbärsträdet från laglig utfartsväg. Denna omständighet föranledde emellertid till åtgärd, hvarigenom tillträdet till de trenne tomterna genom den nämnda kör- och gångvägen blef medels ytter-

ligare servitutsaftal behörigen betryggadt intill den tid, då nya gatan Norr Mälarstrand på dess sträckning mellan Pil- och Fabriksgatorna blifvit för allmän trafik öppnad.

Härefter anför ståthållarämbetet vidare. Då detta en gång komme att ske och det sålunda stode ägarna till tomterna nr 1 och 5 i kvarteret Pärönträdet fritt att med respektive tomter återförena till desamma hörande delarna af ifrågavarande gång- och körväg, syntes det blifva Stockholms stads skyldighet att bereda fatburstomten, som eljest blefve helt och hållet innestängd, utfartsväg genom anläggning af en ny med Norr Mälarstrand parallell gata, från Pilgatan längs tomtens södra sida, innanför ett genom Mälarens utfyllning bildadt nytt byggnadskvarter, till utmynningen af den ej igenlagda delen af Fabriksgatan.

Vid den tid, då flyttningen till nuvarande fatburstomten ägde rum, hade densamma erbjudit de för en tvättinrättning viktiga fördelarna af direkt tillträde till sjövattnen, klapp- och sköljbrygga samt af lämplig plats för torkning af tvätt i fria luften m. m. Gent emot dessa fördelar kunde olägenheterna — det stora afståndet från kungl. slottet, svårighet för fordon att passera genom den smala vägen från Pilgatan till fatburens inkörsport m. m. — få mindre att betyda. Efter några decenniers förlopp vore förhållandet ett helt annat; fatburen hade blifvit på tre sidor tätt omgifven af fabriker och andra industriella etablissemang med tillhörande stenkolsupplag, hvilka ofta förorenade till torkning uthängda kläder m. m., och genom den år 1898 verkställda utfyllning framför kvarteret Pärönträdes södra sida i och för framdragande af nyss berörda Norr Mälarstrand hade tomten afstängts från förbindelsen med sjön samt sålunda mist den förmån, som i främsta rummet gifvit anledning till, att tvättinrättningen blef dit förlagd. En ersättning för denna förlust vore visserligen beredd därigenom, att anstalten af Stockholms stad erhöle fritt vattenledningsvattnen, men en sådan förmån motsvarade ingalunda hvad som gått förlorat och kunde för öfrigt, såsom beroende af ett frivilligt medgifvande tillsvarende från stadens sida, framdeles möjligen komma att upphöra. Hvad vidare beträffade byggnaderna å tomten, befundes isynnerhet den gamla hufvudbyggnaden i ett mycket bristfälligt skick, som det vid årsbesiktningar icke ansetts löna sig att mer än nödortfeliggen upphjälpa, hvarjämte de till tvättinrättningen hörande maskiner och annan materiel, allt af mer eller mindre föråldrade typer, fungerade på ett sätt, hvarigenom tvätten blefve betydligt dyrare än om den förrättades i en modern anstalt.

Egendomens fördelar kunde alltså sägas hafva i hög grad förminskats, under det att de gamla olägenheterna kvarstode jämte nya, som tillkommit, och tiden syntes därför ståthållareämbetet snart vara inne för åtgärder till förverkligande af en utaf ämbetet länge hyst plan om anordnande af ny fullt tidsenlig ångtvättanstalt på lämplig och slottet närliggande plats, hvilken ämbetet tänkt sig möjligen kunna beredas inom det s. k. Oxenstiernska husets tomt, samt om fatburens återställande därefter till statsverket för försäljning.

Sedan med anledning af förutnämnda uppdrag ståthållarämbetet anmodat arkitekten Josephson, hvilken af riksmarskalksämbetet såsom sakkunnig person utsetts att biträda vid verkställande af den för uppdragets fullgörande erforderliga utredning m. m., samt, efter samråd med honom, civilingenjören Theorell att anställa närmare undersökning af fastigheten n:r 4 i kvarteret Neptunus mindre med hänsyn till möjligheten att inom densamma område anlägga den tilltänkta nya tvättinrättningen, samt därefter, så vidt nämligen undersökningen utfölle gynnsamt, med iakttagande af de af egendomens läge i förhållande till västra slottsfasaden påkallade allmänna anvisningar, ståthållarämbetet kunde komma att lämna, uppgöra specificerad förslag m. m. till ett sådant byggnadsföretags utförande, hvarvid det skulle ankomma på den sistnämnde att utarbета förslagets detaljer rörande den maskinella inredningen, hade bemälda personer till ståthållarämbetet ingifvit ett den 5 februari 1910 dagtecknad, af ritningar, plankarta, kostnadsberäkning m. fl. bilagor åtföljdt dylikt förslag. Enligt detsamma skulle, i stället för kungl. fatburen, nya lokaler för en med tidsenliga maskiner och apparater inredd ångtvättinrättning lämpligen kunna inrymmas i en påbyggnad å det till kungl. husgerådskammaren samt till bostäder åt en del af dess personal äfvensom åt vissa betjante vid slottsstaten upplåtna, med två våningar försedda s. k. Oxenstiernska huset. Att anbringa dessa lokaler såsom en på- och tillbyggnad å det på husets tomt befintliga vaktstallet syntes nämligen näppeligen vara tillrådligt, dels emedan denna byggnad hade en härför olämplig form och sannolikt ej tålde en påbyggnad dels ock emedan detta förslag ej vore ur arkitektonisk synpunkt värdigt. Andra alternativ vore nog äfven tänkbara, men ännu mindre möjliga att genomföra.

Den föreslagna påbyggnaden skulle omfatta dels en tredje våning, afsedd för mangel- och strykrum samt för bostäder åt tvättföreståndarinna och tvätterskor, dels en fjärde å vinden med tvättsalar och bostäder för maskinist m. fl., dels därofvån på torkvind. Att Oxenstiernska

husets murar förmådde uppbära en sådan påbyggnad, framginge af ett utaf särskildt tillkallade sakkunniga, ingenjörerna I. Looström och O. Ehrngren, efter företagen syn utfärdadt intyg. På det sätt påbyggnaden skulle disponeras, blefve ej de nuvarande lägenheterna rubbade i annan mån, än att en varuhiss komme att passera genom hela byggnaden samt att tapetserarförrådet, som låge å vinden, flyttades till ett par i bottenvåningen åt Prästgatan befintliga, till bostäder föga användbara rum.

För tvättinrättningen erforderlig ånga och varmvatten skulle åstadkommas genom ångpanna eller, för reservens skull, helst tvenne, förlagda i källarvåningen, där en cistern af koppar för uppvärmning af vatten äfven vore placerad. Uppvärmningen af såväl de nya som ock de äldre lokalerna i byggnaden borde lämpligen ske från dessa pannor.

Då för en tvättinrättning af den storlek, som nu ifrågavarande skulle hafva, rätt afsevärda kvantiteter vatten erfordrades, vore det för minskning af driftkostnaderna fördelaktigt, om grundvatten genom brunn på platsen kunde anskaffas. Som vattenförande gruslager säkerligen funnes på ringa djup under gatuplanet vid det nedanför slottsterrassen liggande Mynttorget, föreläge stor sannolikhet för, att en brunn med riklig vattentillförsel kunde upptagas i något af källarrummen under terrassen, ifrån hvilka vattnet medels en elektromotorpump med automatisk till- och fränkopplingsanordning pumpades upp i tvenne i påbyggnadens vind placerade cisterner af järnplåt. Från pumprummet skulle dragas en tryckledning af galvaniserade järnrör i marken till Oxenstiernska huset och vidare upp till cisternerna, hvilka rör äfven utgjorde servisledning till tvättinrättningen. Å denna ledning borde stadens vattenledning såsom reserv inkopplas.

Beträffande anordningar och apparater för den nya maskin-tvättinrättningen hade från värmeledningsaktiebolaget Calor härstädes inforrats och bekommits förslag till sådan anskaffning, jämte ritning och specifikation.

Samtliga af tvättinrättningens uppförande föranledda kostnader vore förslagsvis beräknade sålunda:

Byggnadsarbeten.

Påbyggnad å det s. k. Oxenstiernska huset med erforderliga betong- arbeten enligt anbud från aktie- bolaget skånska cementgjuteriet	kronor	63,000: —	
Elektriska belysningsledningar	„	2,900: —	
Varuhiss med dörrar och led- ningar enligt förslag från Luth & Roséns elektriska aktiebolag	„	6,600: —	
Ledning för vatten och aflopp för köken	„	600: —	
Skåpinredningar m. m.	„	2,000: —	
Anordnande af ångpannerum i källaren jämte murning af nytt eldrör	„	3,500: —	
Ställningar, transporter, kon- troll och oförutsedda utgifter	„	7,400: —	
Ritningar och arbetsledning	„	5,000: —	91,000: —.

*Maskinella anordningar m. m. enligt förslag
från värmeledningsaktiebolaget Calor.*

Tvättapparater	kronor	17,650: —	
Ångpanna i källarvåningen, med tillbehör samt reservpanna	„	9,500: —	
Varmvattencistern med tillbehör	„	1,750: —	
Värmeledning med ånga i tvätt- lokalerna	„	2,700: —	
Hufvudrör för varmt och kallt vatten m. m.	„	1,600: —	
Ritningar, kontroll och oförut- sedda utgifter	„	4,500: —	37,700: —
Värmeledning i nuvarande delen af byggnaden jämte håltagningar och efterlagningar kronor	5,300: —	
Brunn, pump och motor, cister- ner och ledningar m. m. för beredande af egen vattentillgång	kronor	9,200: —	
Oförutsedda utgifter härför	„	800: —	10,000: — 53,000: —
			Summa kronor 144,000: —.

Förslaget ifråga vore, så vidt ståthållareämbetet kunnat finna, på ett i praktiskt hänseende samt äfven beträffande behörigt beaktande af de estetiska krafven på en i kungl. slottets närmaste grannskap belägen byggnads yttre utseende fullt tillfredsställande sätt utarbetadt, samt syntes därför väl förtjäna att bringas till utförande. Enär behöfvat af en ny tvättinrättning för hofhållningens räkning, hvilket — såsom af förut inledningsvis meddelade upplysningar rörande fatburen å Kungsholmen framginge — för länge sedan uppstått, allt mer och mer gjorde sig gällande, ansåge ämbetet högligen önskvärdt, att de åtgärder, som kunde blifva vidtagna till förslaget förverkligande, borde påbörjas redan under loppet af år 1911.

De i kostnadsberäkningen upptagna särskilda utgiftsposterna föranledde icke till någon anmärkning från ämbetets sida. Den utförda slutsumman omfattade emellertid ej alla med byggnadsföretagets verkställande förenade kostnader. Den i Oxenstiernska huset för närvarande boende personal, hvilken såsom aflöningsförmån jämväl åtnjöte fri bostad, kunde nämligen svårligen under eventuellt instundande byggnadstid där kvarstanna, utan måste då genom förhyrning annorstädes i hufvudstaden åt desamma beredas bostäder i utrymme m. m. ungefärligen motsvarande respektive nuvarande lägenheter. Enligt tvenne upprättade specificerade uppgifter å dessa lägenheter jämte beräkningar af de maximikostnader för ett år, som nämnda förhyrning skulle för en hvar af bostadsinnehafvarna eller hans efterträdare i tjänsten betinga, komme ytterligare ett belopp af högst kronor 6,000 att blifva erforderligt. Det för själfva byggnadsföretaget erforderliga beloppet 144,000 kronor borde därför med sistberörda hyresbeloppet utfyllas till 150,000 kronor. Den hyresersättning, som i verkligheten kunde ifrågakomma, skulle dock allenast uppgå till det belopp intill respektive maximikostnader, som en hvar af bostadsinnehafvarna jämlikt hyresaftal vore skyldig att erlägga.

Vidkommande frågan om anskaffande af sistuppgifna kostnads-summa ansåge ståthållareämbetet, som icke förfogade öfver medel, hvilka kunde för ändamålet tagas i anspråk, enda lämpliga utvägen vara att söka hos Eders Kungl. Maj:t utverka nådig proposition till Riksdagen om beviljande af erforderligt anslag. Då emellertid af ett bifall till en sådan proposition, enligt ämbetets mening, gifvetvis borde följa, att, sedan en ny tvättinrättning blifvit i hufvudsaklig öfverensstämmelse med det nu föreliggande förslaget för hofhållningens räkning fullbordad, nuvarande fatburstomten med samtliga åbyggnader till stats-

verkets omedelbara disposition återställdes, och som denna egendom antoges därefter icke blifva för något statens ändamål användbar utan borde försäljas, skulle Riksdagens beslut ej behöfva medföra större verklig statsutgift än skillnaden mellan anslaget och de vid försäljningen inflytande medlen. Enligt ett af tvenne sakkunniga personer, direktören T. Örtenblad och ingenjören E. Lindqvist, hvilka af ståt-hållareämbetet anmodats att undersöka egendomen för utrönande af densamma försäljningsvärde, den 6 december 1909 afgifvet, af tomt-karta åtföljdt utlåtande, borde äfven under de då för tillfället rådande ogynnsamma konjunkturen för egendomens utbudande ett försäljningspris för själfva tomten — åbyggnaderna kunde näppeligen anses representera något som helst värde — af omkring 140,000 kronor eller omkring 45 kronor för kvadratmeter kunna uppnås. Antagligt vore ju alltså, att nämnda, den verkliga statsutgiften motsvarande skillnadsbelopp komme att utgöra allenast högst 10,000 kronor. I sammanhang härmed erinrades därom, att arkitekten Josephson och ingenjören Theorell, före afgifvande af förevarande förslag rörande tvättinrättningen, till ståt-hållareämbetet inlämnat ett förslag om anordnande af samma inrättning i kombination med införande af centralvärmeledning för hela slottet, enligt hvilket kostnaderna för byggnadsarbeten samt inredningsmateriel skulle uppgå till endast omkring 137,000 kronor.

Till fullständigande af den på grund af riksmarskalksämbe-
tets föreskrift sålunda förebragta utredningen hade ståt-hållareämbetet hos öfverintendentsämbe-
tet anhållit, att det af sist nämnda personer senast afgifna byggnadsförslaget äfvensom den gjorda värderingen af tomten nr 2 i kvarteret Pärönträdet måtte underkastas granskning inom detta ämbetsverk. Som svar härå hade öfverintendentsämbe-
tet i skrifvelse den 7 april 1910 meddelat, att ämbetet, som kunde vitsorda behöfligheten för hofhållningen af en ny och tidsenligare tvättinrätt-
ning, vid granskning icke funnit något att ur teknisk synpunkt anmärka mot den af arkitekten Josephson utarbetade delen af förslaget. Det gamla för påbyggnad afsedda husets murar vore i godt stånd och måste anses utgöra ett fullt tillförlitligt underlag för påbyggnaden. Den uppgjorda plananordningen af våningarna syntes väl ägnad att motsvara behovet, och husets yttre utseende efter påbyggnaden kunde ingalunda sägas blifva sämre än det nuvarande, hvarken betraktadt i och för sig eller i förhållande till kungl. slottet och omgifningen i öfrigt. Beträffande utredningen i fråga om fatburstomtens saluvärde hade denna icke ansetts böra föranleda någon erinran från ämbetets

sida, liksom ej heller de för påbyggnaden företedda kostnadsberäkningarna.

Hvad uti öfverintendentsämbetets skrifvelse i öfrigt förekommit, syntes emellertid ägnadt att i väsentlig mån försvaga verkan af det sålunda lämnade förordet. Öfverintendentsämbetet hade nämligen ansett sig skyldigt jämväl framhålla, att kvarteret Neptunus mindre utgjorde fond för en af de mera betydande och oftast trafikerade »hufvudaxlarna» af kungl. slottet; att dess ordnande och bebyggande redan af Nikodemus Tessin d. y. ansetts böra ske med hänsyn till detta anspråksfulla läge i anslutning till slottet och såsom en naturlig och nödvändig afslutning på hela den västra borggårdsanläggningen; att kvarteret i fråga ännu befunde sig i ett högst otillfredsställande skick ur nämnda synpunkt och äfven från andra platser i staden, exempelvis Gustaf Adolfs torg, företedde en mindre tilltalande anblick; att det måste betraktas som ett nära liggande önskemål att få en fullt tillfredsställande fond för västra borggården samt att sålunda hvarje åtgärd, som försvårade ett snart förverkligande af detta önskemål, måste ur de synpunkter, ämbetet hade att skärskåda saken, förefalla mindre lämpligt. Ämbetet ifrågasatte därför, huruvida några mera afsevärda summor borde nedläggas på utvidgning eller påbyggnad af Oxenstiernska huset, innan ett i arkitektoniskt hänseende fullt antagligt och med hänsyn i första rummet till kvarterets läge i förhållande till slottet utarbetadt förslag till kvarterets bebyggande blifvit upprättadt.

Förhölle det sig nu verkligen så, att Oxenstiernska huset stode så att säga hindrande i vägen för förverkligande en gång i framtiden af Tessins plan att såsom en värdig fond mot slottet uppföra en byggnad i omedelbar anslutning till det å tomten n:r 3 i samma kvarter belägna, numera af kungl. statistiska centralbyrån disponerade, så kallade f. d. Oxenstiernska palatset, skulle gifvetvis ståthållareämbetet aldrig kunnat falla på den tanken att söka åvägabringa sådan förändring af huset, som nu ifrågasatts. Enligt ståthållareämbetets mening vore likvisst detta ej fallet och hade ämbetet att till stöd härför åberopa af arkitekten Josephson, på anmodan af ämbetet, uppgjorda skisser till en dylik jämväl för tillgodoseende af eventuellt ökad behof af lokaler för de kungl. hofven eller möjligen annat ändamål användbar byggnad med hufvudfasad mot slottet i hufvudsaklig öfverensstämmelse med den nämnda Tessinska ritningen, af hvilka skisser jämte en beskrifning, som innehölles uti ett den 21 september 1910 samtidigt med skisserna till ämbetet inkommet utlåtande, framginge, att utrymme för byggnaden kunde beredas utan rubbning af Oxenstiernska huset. Blefve

en sådan byggnad uppförd, komme den att, från slottets yttre borggård och angränsande terrassen sedd, dölja — förutom Oxenstiernska huset, utan eller med påbyggnad — såväl den nakna norra gavelmuren å statistiska centralbyråns hus samt den nu synliga delen af detsamma innersida som ock de privata egendomarnas å tomterna n:r 1 och 2 mot tomten n:r 4 vända baksidor. Samtliga dessa, i synnerligen vanprydligt skick befintliga byggnadspartier skulle genom byggnaden, betraktad från åtskilliga framstående platser i hufvudstadens centrum, till exempel norra ändan af Norrbro och Gustaf Adolfs torgs sydöstra del, jämväl bortskymmas och sålunda ej vidare kunna, såsom nu skedde, störa intrycket af det sköna perspektiv, Stockholms slotts norra fasad erbjöde.

Men vid sådant förhållande syntes de af öfverintendentensämbetet uttalade betänkligheter i fråga om tvättinrättningens förläggande till tomten n:r 4 ej böra tillmätas sådan vikt och betydelse, att i följd af desamma det nu föreliggande förslaget därom finge förfalla.

Efter att hafva redogjort för innehållet af ståthållarämbetets nu relaterade skrifvelse erinrar riksmarskalksämbetet om det förenämnda förslaget till anordnande inom Stockholms slott af ett hela slotts-komplexen omfattande centraluppvärmningssystem. Under de förberedande utredningarna för uppgörande af detta förslag — förmåler ämbetet — hade framgått, att vissa fördelar stode att vinna, därest en blifvande värmeledningsanläggning och den ifrågasatta tvättinrättningen ställdes i sådant samband, att ånga för båda toges från gemensamma ångpannor.

Enligt det af arkitekten Josephson och ingenjören Theorell afgifna förslaget till ny tvättinrättning i Oxenstiernska huset i kombination med värme-central i kungl. slottet — af mig omförmäldt i mitt yttrande till statsrådsprotokollet den 13 januari 1911 angående sistnämnda fråga — skulle en sådan kombination lätt kunna utföras, och såväl anläggnings- som sedermera driftskostnaden för tvättinrättningen skulle därigenom blifva något lägre.

De af tvättinrättningens uppförande enligt sistberörda förslag föranledda kostnader hade beräknats sålunda:

för byggnadsarbeten	kronor	87,500:—
» maskinella anordningar m. m.....	»	40,400:—
hvertill komme kostnader för en brunn med pump		
m. m.....	»	9,200:—

eller tillhopa kronor 137,100:—

De förut uppgifna kostnaderna, 144,000 kronor, för byggnadsarbeten och inredningsmaterial för en tvättinrättning, kunde således, om tvättinrättningen sattes i kombination med värmeledning inom kungl. slottet, nedbringas med omkring 7,000 kronor.

Såsom af det ofvan anförda torde framgå — fortsätter riksmarskalksämberet —, vore det ett oafvisligt behof, att en ny och lämpligare tvättinrättning inom den närmaste framtiden bereddes för hofhållningen. Behofvet häraf hade ju äfven af öfverintendentsämberet vitsordats. Anordnandet af en sådan tvättinrättning genom påbyggnad på det Oxenstiernska huset syntes enligt de verkställda utredningarna medföra stora såväl ekonomiska som praktiska fördelar, och, enligt hvad ämberet af sakkunnig person inhämtat, kunde en modern tvättinrättning utan ringaste olägenheter för närboende inrymmas uti ifrågavarande byggnad.

De erinringar, som riktats mot att på Oxenstiernska huset nedlägga några större kostnader, innan frågan om ordnandet af västra borggården tillfredsställande lösts, ansåge ämberet, efter hvad i ärendet förekommit, icke böra kunna förhindra förläggandet af en tvättinrättning till Oxenstiernska huset.

Då slutligen såväl anläggnings- som framtida driftkostnaderna skulle minskas, om uppförandet af en sådan tvättinrättning ställdes i samband med införandet af centraluppvärmning inom kungl. slottet, hade ämberet ansett sig böra föreslå uppförandet, om möjligt redan under år 1911, af en tvättinrättning genom påbyggnad på Oxenstiernska huset i öfverensstämmelse med de på ståthållarämberets föranstaltande utarbetade planer och förslag, samt i föreslaget samband med en möjligen blifvande värmeledning inom kungl. slottet.

Hvad slutligen anginge frågan om beredande af medel till bestridande af kostnaderna för uppförande af en ny tvättinrättning, så syntes de ordinarie slottsbyggnadsmedlen icke för sådant ändamål vara afsedda och vore ej heller därför tillräckliga. Det syntes därför vara erforderligt, att Eders Kungl. Maj:t och Riksdagen beslutade om anvisande af erforderliga medel för ifrågavarande arbeten. För hvad som kunde komma att för ändamålet anvisas, antoges framdeles, efter det den så kallade fatburstomten å Kungsholmen blifvit till statsverkets fria disposition återställd, ersättning helt eller delvis kunna erhållas genom tomtens försäljning.

Beträffande den tidrymd, vid hvilken under ofvan angifna förutsättningar fatburstomten å Kungsholmen skulle kunna afträdas till statsverket, antoges, därest arbetet med uppförandet af en tvättinrättning

på Oxenstiernska husets tomt kunde taga sin början i april månad 1911, denna nya tvättinrättning kunna tagas i användning redan under oktober eller november månad samma år, vid hvilken senare tidpunkt alltså fatburstomten skulle blifva ledig och kunna till statsverket öfverlämnas.

På grund af nådig remiss har öfverintendentsämbetet afgifvit underdånigt utlåtande i ärendet, därvid öfverintendentsämbetet jämte åberopande i öfrigt af hvad ämbetet i sin skrifvelse i ämnet till ståthållarämbetet på Stockholms slott af den 7 april 1910 yttrat, vidare anfört, att den på nyssbemälda ämbetes föranstaltande verkställda utredning rörande möjligheten att på ett fullt antagligt sätt bebygga ifrågavarande kvarter finge anses ådagalägga, att utrymme funnes på tomten tillräckligt stort att framför den byggnad, hvori tvättinrättningen vore ämnad att installeras, uppföra en byggnad med fasaden mot yttre borggården i öfverensstämmelse med det af Tessin d. y. härför uppgjorda förslag. Denna lösning af frågan kunde visserligen icke sägas vara ur arkitektonisk synpunkt tillfredsställande, bland annat, emedan byggnadens magra innehåll icke stämde samman med den uppgift, den yppigt dekorativa och med hänsyn till platsen monumentalt hållna fasaden gifvetvis finge anses påkalla; en byggnad af större djup syntes vara nödig för att kunna vinna en plananordning, som vore estetiskt mera nöjaktig och praktiskt till större nytta. Emellertid funne öfverintendentsämbetet sig icke för sin del nu vilja lägga hinder i vägen för öfverflyttande af tvättinrättningen i fråga till den s. k. Oxenstiernska tomten på sätt som föreslagits, då därigenom flere afsevärda praktiska och ekonomiska fördelar vunnes, då vidare det nuvarande utseendet icke i någon mån försämrades samt då föga utsikter antoges finnas, att inom den närmaste framtiden den önskvärda vidlyftigare ombyggnaden af förevarande tomt komme till stånd.

*Departements-
chefen.*

Om behovet af den för hofhållningen nu disponerade, å Kungsholmen belägna tvättinrättningens ersättande med en ny har jag af den förebragta utredningen i ämnet blifvit öfvertygad.

Hvad det föreliggande förslaget beträffar, kan det, såsom också blifvit framhållet af de myndigheter, som yttrat sig i saken, sägas vara förenadt med både fördelar och olägenheter. De förra äro att hänföra till den praktiska och ekonomiska sidan af saken, de senare till den estetiska.

Det kan visserligen icke bestridas, att genom förslagets utförande

lösningen af frågan om att försätta den ingalunda vackra samling byggnader, hvari det s. k. Oxenstiernska huset ingår, i ett estetiskt tilltalande skick i någon mån kommer att försvåras. Men då utsikterna, att detta ganska stora byggnadsparti inom någon närmare framtid skall komma att undergå en omgestaltning, som ger detsamma ett utseende, fullt värdigt dess läge, synas skäligen ringa och byggnadskomplexens yttre genom det föreliggande förslagets utförande icke torde blifva mindre tillfredsställande än nu, bör den här framhållna olägenheten icke blifva afgörande för saken, helst som, enligt hvad den föreliggande utredningen gifver vid handen, möjligheten att på ett estetiskt nöjaktigt sätt ordna ifrågavarande byggnadsparti genom uppförande af en byggnad med fasad mot yttre borggården icke synes vara utesluten.

Mot den tekniska och ekonomiska delen af förslaget har jag icke annat att erinra än att, då det förslag till centraluppvärmning af slottet, som jag vid anmälan af frågan om utgifterna under riksstatsens första hufvudtitel den 13 januari 1911 tillstyrkte, var utarbetadt med vederbörlig hänsyn till nu ifrågavarande förslag till ny tvättinrättning, sistnämnda förslag gifvetvis bör jämkas därefter. Sålunda skulle, såsom ock i vederbörande myndigheters framställningar antydts, någon särskild ångpanneanläggning för tvättinrättningen icke erfordras utan nödig värme tagas från slottets värmeledningscentral. Härigenom skulle, enligt med afseende härå af ingenjören Theorell och arkitekten Josephson uppgjort särskildt förslag, dels de till 3,500 kronor uppskattade arbetena för anordnande af ångpannerum i källaren till det s. k. Oxenstiernska huset jämte murning af nytt eldrör blifva obehöfliga, dels ock de maskinella anordningarna kunna förenklas så, att kostnaderna för desamma nedbringades med 3,400 kronor. Det sålunda modifierade förslaget skulle alltså draga en kostnad, som med 6,900 kronor understege den för hufvudförslaget beräknade kostnaden, eller således omkring 137,000 kronor.

Uti Oxenstiernska huset äro, såsom de förslagsställande ämbetena meddelat, upplåtna fria bostadslägenheter åt åtskilliga vid hofhållningen anställda löntagare. Sålunda åtnjuta därstädes, enligt af vederbörande funktionärer lämnade uppgifter, en tapetserare, två vaktmästare, en sömmerska, tre husdrängar, en verkmästare, två gaständare och en trappstäderska fri bostad, för hvilket ändamål äro upplåtna nio lägenheter med tillsammans sjutton rum och åtta kök. Under den tid, de ifrågasatta arbetena med husets påbyggnad och tvättinrättningens inredande komme att pågå, kunna nämnda bostadshafvare gifvetvis

icke nyttja sina lägenheter, hvarför de under tiden måste förhyra sig lägenheter på annat håll. Och ehuru väl arbetena äro beräknade att fullbordas på väsentligt mindre tid än ett år, torde åtminstone de flesta af ifrågavarande löntagare icke kunna förskaffa sig tillfällig bostad under byggnadstiden annat än genom årskontrakt. Ett års hyra för lägenheter till samma antal och af jämförlig beskaffenhet med dem, som nu äro upplåtna i Oxenstiernska huset, har beräknats till sammanlagdt 6,000 kronor. I likhet med hvad som ägde rum vid ombyggnandet af Indebetouska huset, hvarom närmare förmäles i proposition till 1907 års Riksdag, torde jämväl nu ifrågavarande bostadshafvare böra erhålla ersättning för hvad de visa sig hafva utgifvit för förhyrandet af tillfällig bostad under byggnadstiden; och har jag intet att erinra mot den i sådant afseende beräknade kostnadssumman, hvilken tillsammans med byggnadskostnaden alltså skulle komma att uppgå till 143,000 kronor.

Såsom jag förut framhållit, läser det för ändamålet erforderliga beloppet icke behöfva anvisas såsom anslag å riksstaten. Det vill nämligen synas, som om ganska stor sannolikhet förefinnes för, att vid en eventuell försäljning af den för hofhållningens räkning disponerade tomten nr 2 i kvarteret Pärönträdet köpeskillingen skulle kunna beräknas till ungefär det belopp, som för den nya tvättinrättningens inrättande skulle behöfvas. De förenämnda värderingsmännen hafva visserligen beräknat saluvärdet till 140,000 kronor, men taxeringsvärdet utgör 300,000 kronor. Afvaktar man lägligt tillfälle för försäljningen, torde man utan fara för någon missräkning kunna antaga, att köpeskillingen skall visa sig tillräcklig åtminstone för täckande af ifrågavarande kostnad.

Under anförda förhållanden håller jag före, att Riksdagens medgifvande bör begäras till försäljning för kronans räkning af berörda tomt äfvensom till köpeskillingens användning i mån af behof för bestridande af de med inrättandet af en ny tvättinrättning för hofhållningens räkning förenade kostnader.

I sammanhang härmed torde böra äskas medgifvande af Riksdagen, att i afvaktan på tomtens försäljning de för nyssnämnda ändamål nödiga medel må efter Eders Kungl. Maj:ts bepröfvande förskjutas af tillgängliga medel redan innevarande år. Därest köpeskillingen, efter det att de ifrågasatta utgifterna utgått från densamma, skulle visa öfverskott, synes detsamma lämpligen böra tillföras fonden för anordnande af lokaler för statens ämbetsverk i hufvudstaden.

Utskottet har i punkt 2:o) af sitt utlåtande nr 1 angående regleringen af utgifterna under riksstatens första hufvudtitel tillstyrkt en af Kungl. Maj:t gjord framställning om införande af centraluppvärmning i Stockholms slott, en framställning, hvarmed nu föreliggande fråga har ett visst samband.

Hvad Kungl. Maj:t i ofvannämnda proposition äskat anser sig utskottet jämväl böra tillstyrka, men har dock velat framhålla angelägenheten af att de tillämnade byggnadsarbetena med hänsyn till grannskapet till Stockholms slott blifva, såvidt möjligt är, anordnade så, att de icke vanpryda platsen. Utskottet vill därför, utan att uppställa detta som villkor för anslaget beviljande, ifrågasätta, huruvida icke vissa ändringar kunde vidtagas i byggnadsplanerna, exempelvis genom att påbygga det s. k. vaktstallet med en våning, som kunde användas för husgerådskammarens räkning. Härigenom skulle möjligen kunna undvikas, att tvättbyggnaden uppföres till sådan höjd, som det uppgjorda förslaget innebär. En påbyggnad på vaktstallet skulle därjämte medföra fördelen, att den skorsten, som är afsedd att till 30 meters höjd uppföras å gården till ifrågavarande tomt, äfvensom vissa vanprydande brandmurar blefve åtminstone till en stor del dolda. Det kunde äfven möjligen synas lämpligare att låta tvättinrättningen från grund till tak upptaga en särskild del af byggnaden i stället för att delvis inrymmas i en hel våning af densamma.

Under uttalande häraf får utskottet hemställa,

att Riksdagen må

a) medgifva, att den för hofhållningens räkning disponerade tomten nr 2 i kvarteret Pärönträdet i Ulrika Eleonora församling i Stockholm med å tomten varande byggnader må, i den ordning Kungl. Maj:t pröfvar skäligen bestämma, för kronans räkning försäljas, samt att af de medel, som beräknas inflyta vid försäljningen af nämnda egendom, må utgå

till inrättande af ny tvättinrättning för hofhållningens räkning, i hufvudsaklig öfverensstämmelse med hvad riksmarskalksämberet därutinnan föreslagit, genom påbyggnad å det å tomten nr 4 i kvarteret Neptunus mindre i Nikolai församling i Stockholm belägna s. k. Oxenstiernska huset högst 137,000 kronor, äfvensom

till beredande af hyresersättning åt de i nämnda

hus nu boende personer tillhörande slottsbetjäningen för den tid de på grund af tillbyggnaden af det samma äro förhindrade att disponera för dem afsedda lägenheter i samma hus högst 6,000 kronor,

eller således, för berörda ändamål, tillhoppa högst 143,000 kronor;

b) medgifva, att medel för nyssnämnda ändamål må, i den mån sådant kan blifva nödigt, redan under innevarande år efter Kungl. Maj:ts bepröfvande af tillgängliga medel förskjutas; samt

c) besluta, att i den mån utgifterna för omförmälda ändamål understiga de därför beräknade kostnaderna, öfverskottet skall besparas statsverket, samt

att, sedan af de medel, som inflyta genom försäljning af förenämnda fastighet nr 2 kvarteret Pärönträdet, för ifrågavarande ändamål disponerats högst 143,000 kronor, den eventuella återstoden skall öfverföras till fonden för anordnande af lokaler för statens ämbetsverk i hufvudstaden.

Stockholm den 14 februari 1911.

På statsutskottets vägnar:

G. BILLING.

Herrar *K. Starbäck* och *A. Ekman* hafva begärt få antecknad, att de icke deltagit i förestående ärendes behandling inom utskottet.
